MAHAKAMA KUU YA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

MASJALA NDOGO YA TEMEKE

(KITUO JUMUISHI CHA HAKI KATIKA MASUALA YA MIRATHI NA NDOA)

ILIYOPO TEMEKE

MAOMBI MADOGO YA MADAI NA. 11 YA 2023

(Inatokana na hukumu na Tuzo ya Upande Mmoja ya Mahakama ya Wilaya ya Kinondoni, iliyopo Kinondoni, Katika shauri la Ndoa Na. 53 ya 2020)

HASSAN SARIKO.....MWOMBAJI

DHIDI YA

SHAKIRA HASHIM.....MJIBU MAOMBI

UAMUZI

08 Novemba & 22 Disemba, 2023

JAJI BARTHY.

Hassani Sariko katika maombi haya ameiomba Mahakama vitu vifuatavyo;

1. *Mahakama hii iongeze muda ili mwombaji aweze kukata rufaa katika Mahakama Kuu dhidi ya Hukumu na Tuzo ya upande mmoja iliyotokana na Shauri la Ndoa Na. 53 ya 2020 iliyoamuriwa katika Mahakama ya Wilaya ya Kinondoni, iliyopo Kinondoni.*
2. *Gharama za maombi haya zilipwe na mjibu maombi*
3. *Na nafuu nyinginezo kama mahakama itakavyo ona inafaa kuzitoa.*

Maombi haya yaliletwa kwa hati ya faragha chini ya kifungu cha 25(1)(b) cha Sheria ya Mahakama na Mahakimu, Iliyorejewa 2022 na vifungu 14(1) na 19(2) na (5) vya Sheria ya Ukomo wa Mashauri, Sura ya 89, Iliyorejewa 2019 na ikiambatanishwa na kiapo cha Hassani Sariko. Mjibu maombi alipinga maombi haya kupitia kiapo kinzani kilicholetwa mbele ya mahakama hii.

Tarehe 08/11/2023 pande zote kwa ridhaa ya Mahakama zilikubaliana kusikiliza maombi haya kwa njia ya maandishi na waliziliwasilisha hoja zao kama ambavyo ilipangwa.

Mwombaji katika mawasilisho yake makuu, aliiomba mahakama kiapo chake pamoja na vielelezo viwe sehemu ya mawasilisho yake. Alisema, Maombi haya ni yanahusu kuongezewa muda ili aweze kukata rufaa mbele ya Mahakama hii, ili kupinga hukumu na tuzo ya upande mmoja iliyotolewa katika shauri la Ndoa Na. 53 ya 2020 tarehe 12/10/2020, katika Mahakama ya Wilaya ya Kinondoni, iliyopo Kinondoni.

Alieleza kwamba, Mjibu maombi hapo awali alifungua Shauri la Talaka Na. 47/2019 shauri ambalo lilikataliwa kwa kukosa hati ya Baraza la Usuluhishi kama takwa la Sheria ya Ndoa, Sura ya 29, iliyorejewa 2019 (Sheria ya Ndoa) na baadae alifungua kinyemela shauri la Talaka Na. 53/2020 katika Mahakama ya Wilaya Kinondoni ambalo liliamriwa upande mmoja tarehe 12/10/2020.

Aliendelea kueleza kwamba, aligundua kuhusu shauri hilo baada ya ya kuletewa hati ya kuondoka katika nyumba na dalali wa ufilisi, baada ya mjibu maombi kuomba kukazia hukumu.

Mwombaji aliiambia Mahakama kwamba, alifungua maombi madogo Namba 179/2021 ya kuongezewa muda wa kutengua hukumu ya upande mmoja maombi ambayo yalikataliwa katika uamuzi wa tarehe 23/2/2022. Pia aligundua katika hukumu Na. 53/2020 kuna ukiukwaji wa matakwa ya kisheria. Lakini kwakua muda wa kukata rufaa dhidi ya hukumu hiyo umeisha, ndipo alileta maombi haya kwa sababu kuu mbili.

Sababu ya kwanza ikiwa ni kwamba hakupewa wito wa kuhudhuria katika mahakama, hivyo kunyimwa haki yake ya msingi ya kusikilizwa katika shauri hilo.

Alikazia hoja yake kwa kusema, haki ya kusikilizwa ni haki ya kikatiba kwa mujibu wa Ibara ya 13(6)(a) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Akikazia hoja hii kupitia kiapo kinzani katika aya ya 11, alisema wito ulitumwa kupitia gazeti. Mleta maombi anadai wakati huo alikuwa kijijini akimuuguza baba yake ambaye sasa ni marehemu.

Ilikua ni rai yake kuwa, ingefaa wito mbadala wa kubandika kutumika chini ya Amri ya V, Kanuni ya 16(1), ya Mwenendo wa Mashauri ya Madai, Sura ya 33, Iliyorejewa 2019. Alikazia hoja yake kwa kuelekeza katika shauri la **DPP v. Sabina Tesha & wenzake wawili,** [1992] TLR 237.

Sababu ya pili ni kwamba amri ya kuvunja ndoa ilitolewa kinyume na kifungu 101 cha Sheria ya Ndoa, kwani mgogoro wao haukupelekwa kwenye Baraza la Usuluhisho sawa na matakwa ya kisheria.

Maombi haya yalipingwa na mjibu maombi pia aliomba kiapo kinzani chake kitumike kama sehemu ya majumuisho yake. Alieleza kuwa tarehe 25/05/2022 Mahakama hii ilitoa amri ya kufutwa kwa shauri la Maombi Na. 11 ya 2022. Alidai mleta maombi amekuwa akitumia Mahakama kuu na Wilaya vibaya kwa kufungua maombi mengi kwa wakati mmoja mfano alifungua shauri "*Misc. Civil Application No. 179 of 2021, Misc. Civil Application No. 180 of 2021*" katika mahakama ya Wilaya. Pia katika Mahakama Kuu amekuwa na shauri hili *Misc. Civil Application No. 33 of 2022*" hivyo alihitimisha kwa kusema maombi haya pia yasizingatiwe kwani hayana mashiko.

Katika mawasilisho ya majumuisho, muombaji alidai kwamba mbele ya mahakama ya wilaya aliomba kuongezewa muda ili alete maombi ya kutengua hukumu ya upande mmoja katika shauri "*Misc. Civil Application No. 179 of 2021*" kama lilivyotajwa na mjibu maombi, lakini shaurii hilo lilitupiliwa mbali. Hivyo ameleta maombi mbele ya mahakama hii ili aongezewe muda wa kuleta rufaa na ametoa sababu kwanini maombi yake yakubaliwe.

Mahakama baada ya kupitia mawasilisho ya pande zote mbili, ni dhahiri kama ilivyosemwa katika mawasilisho ya pande zote mbili kwamba lilikuwepo shauri la msingi la Talaka Na. 53 la 2020 mbele ya mahakama ya wilaya ya Kinondoni; ambalo lilisikilizwa upande mmoja bila mleta maombi kuwepo na kutolewa hukumu upande mmoja.

Mleta maombi alifungua maombi katika mahakama hiyohiyo kuomba hukumu hiyo ya upande mmoja itenguliwe kupitia shauri la "Misc. Civil Application No. 180 of 2021" baada ya kuwa ameongezewa muda kuleta maombi hayo katika mahakama hiyo kupitia maombi "Misc. Civil Application No. 179 of 2021".

Ingawa maombi hayo ya kutengua hukumu ya upande mmoja ya Talaka Na. 53 ya mwaka 2020 yalitupiliwa mbali na mahakama hiyo, Baadaye mleta maombi alileta shauri hili la kuomba kuongezewa muda wa kukata rufaa mbele ya mahakama, lakini lilitupiliwa mbali kwa kushindwa kuliendesha kwa kutokufika mahakamani.

Baadaye mleta maombi alileta maombi "Misc. Civil Application No. 33 of 2022" mbele ya mahakama hii na amri ilitolewa shauri hilo la msingi la maombi ya kuongezewa muda wa kukata rufaa lirejeshwe na kuendelea kusikilizwa mahakamani.

Kwa kumbukumbu hizo, hakuna ubishi kuwa mleta maombi alishajaribu kutafuta nafuu ya kutenguliwa kwa hukumu ya upande

mmoja ya shauri la Talaka pasipo mafanikio. Hivyo, kwa kuzingatia matakwa ya Oda ya IX, Kanuni ya 9 na kifungu cha 70(2) cha Mwenendo wa Mashauri ya Madai, Sura 33 Marejeo ya 2019 kinampa haki mleta maombi kuleta rufaa mbele ya mahakama hii.

Katika mazingira kama hayo, juu ya hatua gani zinapaswa kuchukuliwa ziliwahi kusisitizwa kwa kina katika shauri la **Registered Trustees Pentecostal Church of Tanzania v. Magreth Mukama (A minor by her Next Friend, Edward Mukama)**, Rufaa ya Madai Na. 45 ya 2015 ambapo Mahakama Kuu (T) ilipoketi Mwanza, ilitaja hatua za msingi za kuchukua pale maombi ya kutengua na kurejesha hukumu ya upande mmoja yanapotupiliwa mbali.

Hakuna ubishi kutoka mawasilisho ya pande zote mbili kuwa, kwakua maombi ya kutengua hukumu ya upande mmoja yalitupiliwa mbali, mleta maombi anayo haki kukata rufaa dhidi ya hukumu hiyo ya mahakama ya Wilaya ya Kinondoni. Lakini kwakua yuko nje ya muda, ndio msingi wa kuleta maombi haya mbele ya mahakama hii ili kama itafaa aongezewe muda ili kuleta rufaa yake nje ya wakati.

Hivyo basi, katika mombi haya, mwombaji anaomba Mahakama hii imuongezee muda ili aweze kukata rufaa katika Mahakama Kuu. Ikumbukwe kwamba kuamuru kuongeza muda ni hiari ya mahakama.

Lakini mamlaka hayo yatatumika kwa weledi iwapo mahakama itaridhika kuwa ziko sababu zenye mantiki au mashiko zilizoletwa na mleta maombi.

Hakuna tafsiri ya moja kwa moja ya sababu zipi ni zenye mantiki, ingawa katika shauri la **Osward Masatu Mwizarubi v. Tanzania Fish Processing Ltd**, Civil Application No. 13 of 2010 (unreported) Mahakama ya Rufani ya Tanzania ilieleza kuwa, zipi ni sababu yenye mantiki kutegemeana na hoja zitakazoletwa na mleta maombi ya kuongezewa muda katika kuishawishi mahakama kutumia mamlaka yake.

Ni muhimu na lazima mleta maombi awe na sababu ya msingi ambayo mahakama itaridhishwa nayo kama ilivyo fafanuliwa kwa kina katika shauri la **Lyamuya Construction Company Ltd v. Board of Registered Trustees of Young Women's Christian Association of Tanzania**, Maombi ya Madai Na. 2 ya 2010. Katika shauri hili, ilitoa kanuni za kuzingatiwa katika kuongeza muda, kwa wepesi wa rejea nina nukuu;

"(a) The applicant must account for all the period of delay.

(b) The delay should not be inordinate.

(c) The applicant must show diligence and not apathy negligence or sloppiness in the prosecution of the action that he intends to take.

(d) If the court feels that there other sufficient reasons, such as the existence of a point of law of sufficient importance;

such as the illegality of the decision sought to be challenged."

Kwa tafsiri isiyo rasmi Mahakama ilieleza kuwa, mleta maombi ni lazima kutoa hesabu ya siku alizochelewa, kuchelewa huko kusiwe kwa kuzidi, mleta maombi asionyeshe uzembe katika hatua za kuendesha shauri lake na kama mahakama itaona kuna sababu za msingi kama vile uwepo wa hoja ya kisheria yenye umuhimu mkubwa kama ubatili katika uamuzi ambao unaombwa kupingwa.

Sababu nyingine za kuzingatiwa pia zimetajwa katika shauri la **Wambele Mtumwa Shahame v. Mohamed Hamis**, Civil Reference No. 8 of 2016, uamuzi wa Mahakama ya Rufani ya Tanzania iliyoketi Dar es salaam.

Nikiongozwa na sababu za kuzingatiwa kama zilivyotajwa katika maamuzi niliyonukuu hapo juu, katika shauri hili sababu kuu zilizotolewa na mleta maombi ni kwamba hakupewa haki ya kusikilizwa kwakua aliitwa kwa wito uliotangazwa gazetini akiwa kijijini ana muuguza Baba yake mzazi ambaye kwa sasa ni marehemu. Ingawa mleta maombi hakuwa na uthibitisho wa ugonjwa au kifo cha mzazi wake kama alivyoeleza. Pia hakukitaja Kijiji alichokua katika mawasilisho yake wala kiapo, wala hakusema amekaa kwa muda gani na lini alirejea na tarehe aliyojua

kuhusu kesi hiyo ili mahakama iweze kuona uhalali wa hoja hiyo na kupima. Hivyo mleta maombi ameshindwa kutoa hesabu ya siku alizochelewa.

Lakini katika sababu zake amesema kuna sababu za ukiukwaji wa utaratibu wa kisheria (*Iligality*) ikiwa ni kutowasilishwa kwa suala lao katika Baraza la Usuluhishi wa Ndoa, na kutopata haki ya kusikilizwa.

Mjibu maombi katika mawasilisho yake hapa mahakamani hakupinga hoja tajwa kwanini ongezeko la muda lisitolewe, yeye alisema kumekuwa na ufunguliwaji wa mashauri mengi mahakamani bila mashiko na pia hakupinga hoja iliyoletwa kwamba kabla ya shauri hilo la ndoa kufunguliwa shauri hilo halikuwahi kupita katika Baraza la Usuluhishi la Ndoa kama sheria inavyoelekeza.

Kukosekana uhalali ni moja ya sababu ya msingi ambayo mahakama inaweza kuzingatia katika kutoa nyongeza ya muda ili kuhakikisha haki imetenda kwa pande zote. Kama ilivyosemwa katika shauri la **Principal Secretary, Ministry of Defence National Service v. Devram Valambia** [1992] TLR 185 ambapo Mahakama ilihamasisha kwamba, nanukuu;

> *"If the point of law at issue is illegality or otherwise of the decision being challenged, that is sufficient importance to constitute "**sufficient reason**" for extending time."*

Hoja ya maamuzi kukosa uhalali ni sababu ya msingi iliyotolewa mbele ya mahakama ili kuongeza muda wa kukata rufaa nje ya wakati.

Hivyo basi maombi ya kuongeza muda wa kukata rufaa yamekubaliwa na mjibu maombi anatakiwa kukata rufaa yake ndani ya siku 14 tokea tarehe ya maamuzi haya yaliposomwa. Kila upande utabeba kibinfasi gharama za shauri.

Imetolewa hapa **Dar es salaam** tarehe 22 ya Disemba, 2023.

G.N. BARTHY

JAJI

Uamuzi umesomwa mbele ya muombaji na mjibu maombi binafsi na Afisa Kumbukumbu wa Mahakama.

Haki ya rufaa imeelezwa vema.